

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата економічних наук, завідувача сектору міграційних досліджень Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України Позняка Олексія Володимировича на дисертаційну роботу Цімболинець Ганни Іванівни на тему «Міжнародна трудова міграція як чинник регіонального розвитку України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини».

11 серпня 2022 р.

Актуальність теми. Міжнародні міграційні процеси безпосередньо впливають на розвиток національної економіки, ринок праці, пріоритети соціальної політики держави, трудові ресурсний потенціал регіонів. Водночас, як для стратегування соціально-економічного розвитку, так і з точки зору наукового осмислення даної проблематики особливого значення набуває оцінка взаємовпливу міграції та регіонального розвитку та зокрема використання можливостей, які дає трудова міграція для розвитку регіонів.

На перший план тут виходить ефективне залучення інвестиційного та людського потенціалу трудових мігрантів для розвитку реального сектору регіональної економіки. Цей потенційний напрямок державної політики може включати заходи щодо заохочення міжнародних трудових мігрантів до участі в інвестиційних проєктах, значимих для територіальних громад, започаткування мігрантами власного бізнесу тощо. Пошук додаткових джерел інвестицій є значимим для громад та регіону процесом передусім з огляду на необхідність залучення додаткових ресурсів в умовах дефіциту власного капіталу та завдань повоєнного відновлення України. Посилення рівня залученості мігрантів в рамках інвестиційної та підприємницької діяльності, їх активна участь в житті громад та регіону, вирішенні найбільш актуальних проблем сприятиме зміцненню їх територіальної ідентичності, згуртованості та соціальної

відповідальності. У підсумку це може стати вирішальним чинником в рамках їх реінтеграції.

З огляду на вищенаведене, вважаємо дану дисертаційну роботу вкрай важливою не тільки для економічної науки, але й для практичних управлінських рішень на місцевому та регіональному рівнях орієнтованих на сприяння розвитку економіки, ефективної соціальної політики та повоєнного відновлення регіонів.

Не дивлячись на суттєве науково-методичне та прикладне значення зазначена тема досі не досліджена, існує актуальна потреба у наукових розробках такого роду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконання дисертаційної роботи здійснювалося при проведенні наукових досліджень кафедри за темою «Трансформація Європейського Союзу: економічні, міграційні та інституційні аспекти» (№ 0120U100386).

Наукова новизна отриманих результатів. В дисертаційній роботі на основі врахування кейсів із зарубіжного досвіду та аналізу сучасних реалій економічного розвитку регіонів України обґрунтовано необхідність сприяння розвитку людського капіталу, забезпечення належного інституційного середовища та системності політики підтримки та стимулювання економічної активності трудових мігрантів.

Авторкою запропонований достатньо широкий перелік практичних заходів, орієнтованих на задіяння потенціалу трудових мігрантів для розвитку регіональної економіки: розвиток публічно-приватного партнерства в межах впровадження інвестиційних проєктів та ініціатив за участі трудових мігрантів, їх фаховий та експертний супровід; застосування фінансових інструментів (емісії облігацій місцевої позики, створення фондів); лояльна кредитна політика (спеціальні програми пільгового кредитування); забезпечення інклюзивного

управління інвестиційних проєктів шляхом залучення широкого кола стейкхолдерів.

Теоретичне значення результатів дослідження. Представлені в дисертаційній роботі наукові висновки та результати доречно вважати вагомим теоретичним доповненням до вивчення проблем трудової міграції та її впливу на розвиток регіональної економіки, які зокрема можуть бути впроваджені у навчальний процес вищих навчальних закладах України в таких дисциплінах як «Міжнародні економічні відносини», «Регіональна економіка» та ін., а також для написання підручників, навчальних посібників. Аналогічно дана дисертаційна робота стане цінною в межах подальших наукових розвідок в сфері міжнародної міграції та регіональної економіки, зокрема при підготовці інших дисертаційних досліджень, наукових статей та монографій і т. д.

Практичне значення результатів дослідження. В дисертаційній роботі авторкою сформульовані рекомендаційна частина та методичні розробки, низка пропозицій, які можуть бути використані органами державної влади та органами місцевого самоврядування при розробці управлінських рішень на місцевому та регіональному рівні. Наукові положення можуть бути імplementовані в стратегії місцевого та регіонального розвитку, а також в державні цільові програми в сфері регіональної та міграційної політики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Слід відмітити високий теоретико-методологічний рівень підготовки представленої дисертаційної роботи, що дало можливість авторці досягнути поставлених перед собою мети та завдань. Представлені в роботі наукові положення, висновки та рекомендаційна частина, є достовірними та сформульовані на основі опрацювання наукової літератури, аналізу значного обсягу статистичних даних, урахування конкретних випадків із практики, аналітичної роботи авторки,

виокремленню найбільш суттєвих тенденцій міжнародної трудової міграції та регіонального розвитку.

Щодо основного змісту роботи доречно висловити наступне:

В Розділі 1, авторкою виокремлено концептуальні засади дослідження міжнародної трудової міграції та державної міграційної політики, передусім в частині визначення основних чинників міграційних процесів, складових потенціалу трудових мігрантів (фінансового та людського), а також потенційних інструментів державної регіональної політики, застосування яких сприятиме задіяння цього потенціалу для розвитку регіональної економіки.

Розглянуто широкий перелік наукових теорій та сформованих наразі науково-методичних підходів до дослідження основних передумов, структури та показників міжнародної трудової міграції в умовах динамізації зовнішньоекономічних контактів України із країнами-партнерами, скасування низки бар'єрів для міжнародного руху людей (наприклад введення безвізового режиму із країнами ЄС), що дало можливість узагальнити вплив міграційних процесів на розвиток реального сектору регіональної економіки. Досліджено засади та нормативну основу регіональної політики в Україні як інституційної передумови регіонального економічного розвитку в умовах актуальних воєнно-політичних та економічних викликів, проблемних аспектів та стратегічних пріоритетів регіональної політики (з урахуваннями впливу міграційних процесів та необхідності досягнення цілей реінтеграції трудових мігрантів).

Втім, дискусійним є те, що в рамках визначення теоретико-методологічних засад дисертаційного дослідження у фокусі уваги знаходиться державна регіональна політика, в рамках якої і розглядаються основні заходи щодо реінтеграції мігрантів та задіяння їх потенціалу (власне цьому присвячений підрозділ 1.3.). Водночас державна міграційна політика розглянута досить побіжно.

Розділ 2 присвячений дослідженню окремих пов'язаних з трудовою міграцією аспектів сучасного етапу розвитку регіонів України, як-от: визначення ступені диспаритетності показників соціально-економічного розвитку регіонів, визначення економічної значимості та ваги грошових переказів трудових мігрантів у структурі валового регіонального продукту, співвідношення таких переказів із обсягами прямих інвестицій в регіональну економіку і т. д. Авторкою відстоюється думка про те, що найбільш «схильні» до масштабної за обсягами трудової міграції географічно близькі до країн ЄС області заходу України, для яких характерні депресивність економічного розвитку, слабкість господарського комплексу, значна частка населення, що проживає в сільській місцевості.

Відмітимо, що було б доречним висвітлити сучасні міграційні настрої серед населення (особливо серед ВПО) щодо намірів та прагнення виїхати за кордон. Це можна було б здійснити спираючись, наприклад, на наявні соціологічні опитування. Крім того, вказуючи, що Україна посідає 8 місце серед держав світу за кількістю емігрантів, слід було б уточнити, що ці дані охоплюють усіх осіб, які мешкають за межами країни народження, тому для країн колишнього СРСР помітну частину цих емігрантів складають особи, які вчинили переїзд в період існування СРСР (з однієї союзної республіки в іншу) і на момент міграції фактично були внутрішніми, а не міжнародними мігрантами.

В Розділі 3, аргументовано необхідність та запропоновано напрямки здійснення перетворень в рамках системи реінтеграції міжнародних трудових мігрантів в частині залучення їх капіталу в реальний сектор регіональної економіки, стимулювання участі у соціально та економічно значимих інвестиційних проєктах та ініціативах для післявоєнного відновлення регіонів України.

Запропоновано модель ефективного залучення фінансового потенціалу міжнародних трудових мігрантів для реалізації інвестиційних проєктів, яка

включає в себе оцінку перспектив та ризиків проєктів, алгоритм практичних заходів органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо їх реалізації, оцінки кінцевих результатів не тільки з точки зору комерційної вигоди, але й з урахуванням сукупного впливу на розвиток громади чи регіону.

Проте слід зазначити, що у цілому по роботі досить часто авторка вказує на значну роль діаспори в контексті залучення інвестицій в регіональну економіку та реінтеграції мігрантів. Однак в межах підрозділу 3.2, який присвячений трансформації системи реінтеграції міжнародних трудових мігрантів, питання взаємодії із українською діаспорою описано дуже поверхнево (навіть декларативно).

Висновки, у цілому, відображають основні результати дослідження. Окремо відмітимо, що позитивне враження складає чіткий дослідницький алгоритм, який використовує здобувачка: дев'ять пунктів новизни, відповідають дев'ятьом визначеним завданням дисертаційного дослідження, а на цій основі чітко сформульовані дев'ять висновків.

Варто відмітити, що в роботі наявні стилістичні помилки, граматичні огріхи, неточності та друкарські помилки – вони є незначними, критичних зауважень до оформлення немає.

Зазначені в рецензії зауваження носять рекомендаційний характер та не впливають на загальне позитивне враження від ознайомлення із дисертаційною роботою. Принципові зауваження до дисертаційної роботи відсутні.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Ганни Іванівни Цімболинець на тему: «Міжнародна трудова міграція як чинник регіонального розвитку України» є актуальною, самостійною завершеною науковою працею, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, які вирішують важливу наукову задачу, що полягає у проведенні цілісного наукового аналізу міжнародної трудової міграції з метою визначення основних

аспектів її впливу на розвиток регіонів України, виокремлення механізмів використання потенціалу трудових мігрантів для цілей регіонального розвитку.

В основі дисертаційної роботи лежить ґрунтовне дослідження з чітко поставленими метою та завданнями, а також відповідними сформульованими висновками. За актуальністю, ступенем обґрунтування та достовірності представлених у роботі наукових положень, висновків та рекомендацій, значенням для науки робота Цімболинець Г.І. відповідає вимогам, які ставляться до такого роду публікацій, передусім постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 щодо здобуття наукового ступеня доктора філософії та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 №40 і може бути представлена до офіційного захисту на разовій спеціалізованій вченій раді.

Офіційний опонент:

завідувач сектору міграційних досліджень

Інституту демографії та соціальних досліджень

імені М.В. Птухи НАН України, к.е.н.

Олексій ПОЗНЯК

Підпис к.е.н. О.В. Позняка засвідчую:

Вчений секретар

Інституту демографії та соціальних досліджень

імені М.В. Птухи НАН України

Віктор Черніченко